

через пригнічення місцевих спільнот через бомбардування або затоплення під час руйнації дамб і гребель. Хоча нечасто, але впровадження ІЧВ в природні спільноти може мати місце і навмисно, так, під час Першої світової війни армія США розповсюджувала гамбузію, рибку, що природно існує у Північній Америці, в інших регіонах. Гамбузія споживає личинки малярійних комарів і, на думку американців, повинна була зменшити захворюваність на малярію серед військовослужбовців. Однак розповсюдження гамбузії сприяло розвитку інших організмів, які згубно впливають на прісноводну рибу та амфібій, через споживання останніми їх молоді та ікри.

В основному ІЧВ розповсюджуються під час війни ненавмисне через спрощені схеми карантину для військових суден у порівнянні з приватним та комерційним транспортом, тому що час або умови перевезення спонукають до того. В будь-якому випадку ІЧВ сприяють зменшенню біорізноманіття, призводять до зміни, часто збіднення, складу екосистем, що стає причиною їх деградації, зниження стійкості до зовнішнього впливу і, в кінцевому стані, шкідливого впливу на здоров'я людини.

Таким чином, війна і дії, які її супроводжують, призводять до зменшення та погіршення якості одного із найдорожчих ресурсів нашої планети – прісної води.

*Питльована Л.Ю., к.і.н., доцент
Український католицький університет*

ДЕМОНІЗАЦІЯ ОБРАЗУ НІМЕЧЧИНИ НА КАРИКАТУРАХ ЖУРНАЛУ «ПАНЧ» У РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Внутрішня і зовнішня пропаганда Великої Британії під час Першої світової війни мала виражений антинімецький характер. Вона була спрямована на британське суспільство, нейтральні і ворожі країни. Її цілями були підтримка трудового і бойового духу, мобілізація зусиль британців на «домашньому фронті» і солдатів на передовій, а також деморалізація суперників. Негативний образ Німеччини в очах британців створювався як зусиллями спеціалізованих організацій, таких як Бюро воєнної пропаганди, Національний комітет для воєнних цілей, відділи міністерства інформації, так і на шпальтах численних друкованих видань. Антинімецький дискурс британської пропаганди базувався на бінарній опозиції Свій – Чужий, яка у воєнний час вилилася в опозицію Друзі – Вороги.

Візуальна пропаганда була однією з найбільш ефективних практик, які впливали на масову свідомість британців. Вона включала у себе

неперіодичну продукцію, представлену книгами, листівками, плакатами, а також кінофільмами. Але не меншу роль відігравала і графічні матеріали періодичної преси: фотографії, ілюстрації, карикатури.

Відмовившись від гумору та іронії, британська політична карикатура періоду Великої війни зробила своїм лейтмотивом нагнітання ворожості щодо кайзерівської Німеччини як основного противника. Аналіз карикатур «Панча» виявив цікаву тенденцію: репрезентація Австро-Угорщини та Італії має характер висміювання, демонструє їхню слабкість, технологічну відсталість, вселяє думку, що їх буде легко перемогти. Натомість Німеччина репрезентувалася як серйозна небезпека, яку не можна недооцінювати. Художники активно експлуатували германофобські настрої і стереотипи британців, вплітали їх у контекст подій на фронтах війни. Цілеспрямоване перебільшення на карикатурах загроз з боку Німеччини слугувало елементом дискредитивної щодо неї стратегії у британському політичному дискурсі.

Свою лепту в мобілізацію громадськості проти кайзерівської Німеччини вніс і сатирично-гумористичний часопис «Панч». На 1 січня 1915 р. його тиражі становили 150 тис. примірників щотижня. Карикатури у різний спосіб конструювали у свідомості читачів образ Німеччини-ворога. Іноді малюнки прямо вказували на неї, уособлюючи її в національних символах – алегорії Германія, зооморфному образі орла, образах войовничих германців і гунів, варварів, далеких від цінностей європейської цивілізації. Але частіше ворог представлявся в образі німецького імператора Вільгельма II, на якого покладалася вся відповідальність за розв'язання війни. У сюжетах низки карикатур образ ворога присутній незримо: зруйновані міста і села, спалені домівки, осиротілі діти, біженці, смерть солдатів і цивільного населення тощо. Але усі карикатури вдаються до технології демонізації образу ворога, репрезентуючи Німеччину як агресора, який є загрозою не лише для Британії, але й для всієї Європи.

Прикладом стратегії демонізації образу ворога є робота одного з найвідоміших карикатуристів «Панча» Леонарда Рейвен-Хілла «Еліксир ненависті», опублікована у виданні 5 травня 1915 р.

Сама назва малюнка акцентує на тому, що Німеччина є джерелом ненависті і зла, і водночас апелює до думки, що вона заслуговує на подібне ставлення до себе. Головним персонажем сюжету є кайзер у ролі чорного мага, який чаклує над колбою з варивом. Зображення на ній черепа – символу смерті – вказує на вбивчу загрозу, яку вариво несе людям. Л. Рейвен-Хілл апелює до факту використання німцями хімічної зброї – смертельного газу хлор – 22 квітня 1915 р. в районі м. Іпр. Художник наголошує на тому, що кайзер свідомо нехтує Гаазькою

конвенцією 1899 р., стаття 23 якої забороняла застосування отруйних і задушливих речовин у якості боєприпасів. Для Вільгельма II – це лише клаптик паперу.

Німецький імператор оточений численними предметами і символами, що прямо і завуальована вказують на його злочинні наміри та вчинки. Напис «Отрута» на сулії біля столу інформує, що кайзер не зупиниться перед жодними засобами у досягненні своїх цілей.

Цікавим об'єктом є гримуча змія з написом «Kultur». По-перше, сама тварина асоціюється з отрутою, смертю, підступністю. По-друге, німецьке «Kultur» у роки Першої світової війни активно використовувалося у т. зв. війні слів, що мали сприяти негативному сприйняттю супротивника, підкреслювати певні риси німецької національної ідентичності. У пресі «Kultur» навмисне протиставлялася англійській «Culture». Ці семантично ідентичні слова у публічному дискурсі подавалися як антоніми: німецька «Kultur» вживалася на означення дикості, варварства, жорстокості тощо.

Глобус, на якому сидить чорний орел – геральдичний символ Німецької імперії, демонструє глобальність планів кайзера, а отже, і загрози, яку вони несуть людству.

Права верхня частина сюжету карикатури (шнур від шибениці; скелет солдата; маля, приколоте штиком до стіни) – це відсилка до німецьких злочинів у Бельгії. Сучасні історичні дослідження доводять, що політику німецької окупаційної влади щодо цивільного населення можна насправді охарактеризувати як масовий терор, хоча чутки про вбивства немовлят були виключно антинімецьким пропагандистським трюком.

Над всіма діяннями Вільгельма II в імлі і клубках диму нависає втішене обличчя диявола, що не залишало у читачів жодних сумнів у тому, що Німеччина – це абсолютне зло.

Патетичні слова з Шекспірівського «Макбета» «Є зло в добрі, добро у злі; Летім мерщій в туманній млі!», використані як підпис до малюнка, підкреслювали трагізм сюжету: кайзер, Німеччина, а разом з ними і вся Європа, летять в імлі до неминучого кінця.

Таким чином, на карикатурі «Еліксир ненависті» Вільгельм II хімічна зброя і диявол становлять нерозривне ціле, нав'язуючи британському суспільству демонізований образ Німеччини, що стала втіленням варварства і зла.